

Reactie van Ab Flipse op Jan van Meerten, ‘Jonghistorische werkelijkheidsopvatting als eenduidig golfgeklots in de oceaan van het zijn’

Op de website van het Logos-instituut [reageerde](#) Jan van Meerten op een [interview](#) in *Visie* met mij (6-9-2017) over de geschiedenis van het schepping-evolutie-debat. Aanleiding voor dat interview was [een enquête](#) van *De Nieuwe Koers* over (hedendaagse) opvattingen van christenen over evolutie. In het interview gaf ik kort weer wat ik elders uitgebreid, op basis van eigen en andermans onderzoek heb beargumenteerd. Van Meerten maakt ook gebruik van die publicaties, maar doet er mijn inziens niet altijd volledig recht aan. Ik verwijs de lezer daarom graag naar mijn gepubliceerde werk. Het meeste daarvan is online te vinden (een lijst met verwijzingen heb ik hieronder opgenomen.)

Mijn belangrijkste punt in het interview is dat in de negentiende eeuw onder christenen, ook onder orthodox-protestantse christenen, allerlei opvattingen over evolutie naast elkaar bestonden. Ook andere historici hebben hier overigens op gewezen, zoals James R. Moore (bijvoorbeeld in zijn: [The Post-Darwinian Controversies](#)) en David N. Livingstone (bijvoorbeeld in: [Darwin's Forgotten Defenders](#)). Zij keken in hun onderzoek vooral naar de Angelsaksische wereld, maar onze ‘eigen’ Abraham Kuyper en Herman Bavinck passen mijns inziens helemaal bij dit negentiende-eeuwse beeld. Overigens beweer ik niet dat Kuyper en Bavinck ‘aanhangers van de evolutie-theorie’ waren. Ook niet dat zij bijvoorbeeld precies hetzelfde zouden vinden als iemand als Gijsbert van den Brink vandaag de dag. Een zorgvuldige analyse van hun werk laat zien dat ze weliswaar kritiek hadden op ‘Evolutie’ – waarbij je als historicus steeds goed moet vaststellen wat zij destijds onder die term verstonden – maar dat hun kritiek zich richtte op het wereldbeschouwelijk stelsel, en – inderdaad – in het verlengde daarvan ook op de Darwiniaanse theorie die daar in hun ogen onderdeel van was. In plaats daarvan, zo meenden zij, moest er vanuit de christelijke wereldbeschouwing een eigen theorie worden ontwikkeld. Echter, bij de opbouw van die theorie kon dankbaar gebruik worden gemaakt van alles wat er door wetenschappers die werkten vanuit een andere

wereldbeschouwing aan waardevolle resultaten was gevonden. En dat was veel, zo meenden Kuyper en Bavinck. Hoeveel precies, dat was voor hen een open vraag, maar zij sloten niet principieel uit dat ook binnen de christelijke wereldbeschouwing ruimte is voor een evolutietheorie. Het is dan ook niet vreemd dat rond die tijd sommige gereformeerde natuurwetenschappers al kozen voor wat wij nu theïstische evolutie noemen.

In de rest van het interview ga ik in op wat er in de loop van de twintigste eeuw in Nederland gebeurde. In mijn publicaties heb ik laten zien dat de diversiteit aan opvattingen die aanvankelijk bestond, niet bleef bestaan. Al bij de volgende generatie gereformeerden, in de jaren twintig, vond een vorm van jonge-aarde-creationisme ingang, mede onder invloed van het Amerikaanse fundamentalisme dat in die tijd ontstond. Nadat er, met name in de Gereformeerde Kerken in de jaren vijftig en zestig opnieuw meer ruimte was ontstaan voor evolutie, ontstond als tegenreactie weer een strikte creationistische beweging, wederom geïnspireerd door Amerikaanse fundamentalisten (zie hiervoor met name mijn [artikel 'The Origins of Creationism in the Netherlands'](#) in *Church History*), waarbij dit creationisme tot een soort keurmerk van rechtzinnigheid werd. Het lijkt erop dat iets vergelijkbaars vandaag de dag gebeurt. Hoewel harde getallen inderdaad ontbreken (op de *Nieuwe Koers*-enquête valt wel iets af te dingen), vermoed ik dat de creationistische tegenbeweging van nu kleiner is dan die in de jaren zeventig. De situatie is vandaag dan dus zo dat er enerzijds meer ruimte bestaat voor evolutie onder orthodoxe christenen, terwijl er tegelijkertijd een derde creationistische golf gaande is als tegenreactie.

Literatuur

In onderstaande publicaties zijn verwijzingen naar bronnen en publicaties van derden te vinden.

Ab Flipse, ["De schepping zou er even wonderbaar om zijn."](#) [Geschiedenis van het evolutiedebat in gereformeerde en rooms-katholieke kring](#), in: *Botsen over het begin. Bavinck lezingen 2009*, red. Koert van Bekkum & George Harinck (Barneveld 2010), 9-22

Ab Flipse, ['The Origins of Creationism in the Netherlands: The Evolution Debate Among Twentieth-Century Dutch Neo-Calvinists'](#), in: *Church History* 81 (Maart 2012), 104-147

Ab Flipse, ["Amerikaanse geleerden van formaat die deze dingen heel anders zien." Nederlandse gereformeerden en het creationisme'](#), in: *Waar komen we vandaan? Anderhalve eeuw evolutiedebat in protestants-christelijk Nederland*, red. Ab Flipse & George Harinck (Amsterdam 2011), 31-39

Ab Flipse, [Christelijke wetenschap. Nederlandse rooms-katholieken en gereformeerden over de natuurwetenschap, 1880-1940](#) (Hilversum: Verloren, 21014), met name: 83-111

Stefaan Blancke, Ab Flipse en Johan Braeckman, ['The Low Countries'](#), in: *Creationism in Europe*, red. Stefaan Blancke, Hans Henrik Hjermitsev and Peter C Kjærgaard (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2014), 65-84